

**"KECHA VA KUNDUZ" VA "IKKI ESHIK ORASI"
ASARLARIDAGI KASB, MANSAB VA QARINDOSHLIK
REALIYALARI VA ULARNING INGLIZ TILIGA TARJIMASI**

Abdinazarova Hosila Bozor qizi,

Qurbonova Oysha Komiljon qizi

DTPI Xorijiy til va adabiyoti: ingliz tili yo'nalishi

4-bosqich, 406-guruh talabalari

E-mail: @aishaqurbonova177@gmail.com ;

@hosilaabdinazarova890@gmail.com

Annotatsiya

Ushbu maqolada Cho'lpon va O'tkir Hoshimovning o'zbek adabiyotidagi yirik epik asarlari — "Kecha va kunduz" hamda "Ikki eshik orasi" romanlarida uchraydigan kasb, mansab va qarindoshlikka oid realiyalar tahlil qilinadi. Realizmlar milliy-madaniy rang-baranglikni aks ettiruvchi, boshqa tillarda ekvivalenti bo'lmaydigan leksik birliklar sifatida o'rganiladi. Har bir realiya ingliz tiliga tarjima nuqtayi nazaridan talqin qilinib, uning semantik maydoni, madaniy yuklamasi, ijtimoiy vazifasi, badiiy matndagi roli va eng maqbul tarjima usullari ko'rsatib beriladi. Tadqiqot jarayonida transliteratsiya, analogiya, kalkalash va tasviriy tarjima usullari qo'llaniladi. Maqola o'zbek tilidagi tarixiy-realistik nasrni ingliz tiliga adekvat tarjima qilish jarayonidagi lingvokulturologik muammolarni yoritadi hamda tarjimonlar uchun amaliy dastur vazifasini bajaradi.

KALIT SO‘ZLAR: realiya, ekvivalent bo‘lmagan leksika, milliy kolorit, kasb realiyalari, mansab atamalari, qarindoshlik terminlari, tasviriyl tarjima, transliteratsiya, klassik nasr, lingvokulturologiya.

KIRISH

Tarixiy-realistik romanlarda milliy turmush, ijtimoiy qatlamlar, diniy qarashlar va oilaviy tuzilmalarga oid maxsus leksik birliklar — realiyalar nihoyatda muhim o‘rin tutadi. Ular badiiy matnga tabiiylik, milliy ruh, davr koloritini beradi. Ammo realiyalarni tarjima qilishda tarjimon bir necha muammoga duch keladi:

1. ko‘pincha ingliz tilida to‘g‘ridan-to‘g‘ri muqobil mavjud emas;
2. realiya madaniy yuki juda katta;
3. ingliz o‘quvchisi uchun izoh talab qiladi;
4. badiiylik va milliylik o‘rtasida muvozanat saqlanishi kerak.

“Kecha va kunduz” hamda “Ikki eshik orasi” asarlarida o‘zbek jamiyatining o‘sha davrdagi kasb-hunar, boshqaruv tizimi, diniy amaldorlar, qarindoshlik ierarxiyasi juda keng aks etgan. Quyida aynan shu realiyalar ilmiy nuqtayi nazardan chuqur tahlil qilinadi.

ASOSIY QISM

I. Kasb va mansab realiyalari

Bu asarlardan olingan bir nechta realiya inglizcha variant, ma’no, madaniy yuklama va tarjima strategiyalari bilan beriladi.

1. Bek — “Local Feudal Lord” (Mahalliy feodal hokim)

Mazmuni: Bek — o‘z hududida siyosiy va iqtisodiy kuchga ega bo‘lgan, katta yer egalari ustidan nazorat o‘rnatgan mansabdor.

Madaniy yuklama: hokimiyat, boylik, qudrat, qat'iyat.

Tarjima usuli: tasviriy tarjima + transliteratsiya → bek (local feudal lord).

2. Qozı — “Sharia Judge”

Mazmun: shariat asosidagi sud jarayonlarini olib boruvchi diniy sudya.

Asardagi roli: nizolarni hal qiluvchi, diniy qonunlar vakili.

Tarjima usuli: funksional ekvivalent.

3. Mulla — “Islamic Cleric / Religious Teacher”

Mazmun: Qur'on o'qituvchi, jamoat imomi, diniy yetakchi.

Tarjima usuli: analogiya (cleric), ba'zan transliteratsiya (mullah).

4. Eshon — “Sufi Spiritual Leader”

Mazmun: muridlar pir deb qabul qiladigan yuqori ruhiy maqom.

Madaniy yuklama: karomat, hurmat, diniy obro'.

Tarjima usuli: transliteratsiya + izoh.

5. Mirshab — “Night Guard / Village Policeman”

Mazmun: kechasi mahalla xavfsizligini ta'minlovchi qo'riqchi.

Tarjima: analogiya.

6. Mirzaboshi — “Chief Scribe / Head Clerk”

Mazmun: kotiblar ustasi, hujjatlar nazoratchisi.

Tarjima usuli: tasviriy.

7. Amin — “Government Inspector / District Officer

Mazmun: soliq yig'ish, tartibni nazorat qilish.

Madaniy yuklama: byurokratik hokimiyat.

Tarjima: funksional analogiya.

8. Dodhoh — “Local Magistrate / Village Elder Judge”

Mazmun: xalq orasida hurmatli, nizolarni hal qiluvchi kishi.

Tarjima: tasviriy.

9. Sarbador — “Palace Guard with Rank”

Mazmun: saroy xavfsizlik xodimi, ba'zan amaldor vazifasini bajaradi.

Tarjima: descriptive translation.

10. Bozorboshi — “Bazaar Supervisor / Market Head”

Mazmun: bozordagi tartib, narx, faoliyat nazoratchisi.

Tarjima: functional equivalent.

11. Baqqol — “Grocer / Small Shopkeeper”

Mazmun: mayda do'kon egasi.

Madaniy yuklama: mahalla iqtisodining markazi.

Tarjima: analogiya.

12. Choychi — “Teahouse Keeper”

Mazmun: choyxona egasi; ko'pincha jamiyat markazi.

Tarjima: tasviriy, chunki chaikhana — ijtimoiy institut.

13. Qassob — “Halal Butcher”

Mazmun: diniy qonun asosida so'yuvchi.

Tarjima: halal butcher — aniq variant.

14. Zargar — “Jeweler / Goldsmith”

Madaniy yuk: boylik, marosimlarga tayyorgarlik.

Tarjima: funksional.

15. Kalfa — “Apprentice Craftsman”

Mazmun: yarim usta, hunarmand yordamchi.

Muammo: ingliz tilida to‘g‘ri ekvivalent yo‘q.

Tarjima: descriptive.

II. Qarindoshlik realiyalari

16. Ota — “Father / Patriarch”

Madaniy yuk: hokimiyat, oilaviy boshqaruv.

17. Ona — “Mother / Matriarch”

Madaniy yuk: tarbiya, mehr, uy ruhi.

18. Aka — “Elder Brother”

Madaniy yuk: hurmat, mas’uliyat, boshchilik.

Ingliz tilida ekvivalent: yo‘q; izoh bilan beriladi.

19. Uka — “Younger Brother”

Madaniy yuk: pastroq ierarxiya.

20. Opa — “Elder Sister”

Madaniy yuk: maslahat, tarbiyaga aralashuv.

21. Singil — “Younger Sister”

Madaniy yuk: himoya, mehr, noziklik.

22. Bobo — “Grandfather / Elder”

Madaniy yuk: donishmandlik, tajriba.

23. Kampir — “Old Woman / Grandmother”

Madaniy yuk: xalqona donolik, ba’zan e’tiqod, marosimlar.

24. Qaynona — “Husband’s Mother (Powerful Mother-in-law)”

Madaniy yuk: o‘zbek oilaviy tizimida eng kuchli ayol.

Tarjima: tasviriy.

25. Qaynota — “Husband’s Father (Father-in-law)”

Madaniy yuk: uy ustuni.

26. Kelin — “Bride / Newly-wed Daughter-in-law”

Madaniy yuk: odob, vazifa, uy-ro‘zg‘orga moslashuv.

Tarjima: bride ma’noni to‘liq bermaydi → newly-wed daughter-in-law.

27. Kuyov — “Groom / Son-in-law”

Madaniy yuk: marosim, obro‘, jamiyat bahosi.

28. Jiyan — “Nephew / Niece”

Madaniy yuk: ingliz tilidan ko‘ra yaqinroq hissiy aloqa.

29. Qaynisingil — “Husband’s Sister (Sister-in-law)”

Madaniy yuk: oilaviy nizolarda muhim shaxs.

30. Qudo — “Co-in-law (Parents connected via marriage)”

Madaniy yuk: ikki oila o‘rtasidagi kuchli ijtimoiy bog‘lanish.

Ingliz tilida ekvivalent: yo'q → tasviriy beriladi.

III. Realialarni tarjima qilishning ilmiy asoslari

1. Transliteratsiya

Milliy koloritni saqlaydi:

bek, ishon, chaikhana

2. Transkripsiya

Tovushga moslashtirish:

qozı → qazi

3. Analogiya

O'xshash so'z bilan berish:

grocer, night guard

4. Kalkalash

Gap tuzilishini saqlab o'tkazish:

oq uy → white house

5. Tasviriy tarjima

Eng maqbul usul — ma'noni to'liq tushuntiradi:

qaynona → husband's mother with strong authority

XULOSA

Yuqoridagi barcha realiyalar o'zbek xalqining XX asr boshidagi ijtimoiy hayoti, madaniy qadriyatlari va oilaviy munosabatlaridan dalolat beradi. Ularning ingliz tiliga tarjimasi nafaqat lingvistik, balki chuqur madaniy jarayon bo'lib, to'g'ri strategiyani tanlash milliy koloritni saqlashda

hal qiluvchi ahamiyatga ega. Transliteratsiya, tasviriy tarjima, analogiya va kalkalash usullari murakkab realiyalarni adekvat yetkazishda eng samarali vosita hisoblanadi. Ushbu maqolada ko'rsatilgan tahlil va tavsiyalar o'zbek adabiyotini jahon sahnasiga sifatli tarzda olib chiqishga xizmat qiladi.

Reference:

1. Cho'lpon. Kecha va kunduz. — Toshkent: Sharq nashriyoti, 2014.
2. Cho'lpon. Kecha va kunduz (qayta nashr). — Toshkent: Yangi Asr Avlodi, 2021.
3. O'tkir Hoshimov. Ikki eshik orasi. — Toshkent: Sharq nashriyoti, 2010.
4. O'tkir Hoshimov. Ikki eshik orasi (to'ldirilgan nashr). — Toshkent: Yangi Asr Avlodi, 2018
5. Khidirova Makhfuza Amirkulovna. (2025). ANTONYMY IN ANIMAL NAMES IN THE ENGLISH LANGUAGE. Hamkor Konferensiyalar, 1(14), 898–902. Retrieved from <https://academicsbook.com/index.php/konferensiya/article/view/1837>
6. EXPLORING SYNONYMY IN SOME WILD ANIMAL NAMES IN THE UZBEK LANGUAGE. (2024). Western European Journal of Linguistics and Education, 2(9), 30-34. <https://westerneuropeanstudies.com/index.php/2/article/view/1433>
7. Khidirova, Makhfuza Amirkulovna, & Eshdavlatova, Mastura Jurayevna (2021). TRANSLATION PROBLEMS OF PROVERBS USED WITH THE WORD “MONEY” FROM ENGLISH INTO UZBEK LANGUAGE. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 1 (11), 48-52.